

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitime Yönelik Yaklaşımlarının İncelenmesi

Examining the Approaches of Pre-Service Social Studies Teachers Towards Inclusive Education

Yakup Ayaydın*

Öz

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını İstanbul'da A Üniversitesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 15 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcılar ölçüt örnekleme yöntemine dayalı olarak belirlenmiştir. Ölçüt olarak en az bir dönem boyunca kapsayıcı eğitim dersi almış olmak, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümüne devam ediyor olmak belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimi farklılıkları dikkate alan, fırsat eşitliği sağlayan, uygun öğrenme ortamı oluşturan bir şekilde algıladıkları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarına göre kapsayıcı eğitimin öğrenciler için uygun öğrenme ortamı oluşturduğu, etkili bir şekilde uygulanmasında ise öğretmenlerin ve kapsayıcı eğitimin bileşenleri arasındaki iletişiminin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar kapsayıcı eğitim dersi alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının olumlu olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, öğretmen eğitimi, kapsayıcı eğitim, sosyal bilgiler eğitimi, öğretmen adayları

Abstract

The aim of this research is to examine the approaches of pre-service social studies teachers towards inclusive education. The research was conducted in accordance with the qualitative research method. The participants of the research consist of 15 teacher candidates studying in the Social Studies Teaching Department at A University in Istanbul. The participants were determined based on the criterion sampling method. The selection criteria were determined as having taken an inclusive education course for at least one semester and continuing to study in the social studies teaching department. A semi-structured interview form developed by the researcher was used as the data collection tool in the research. The obtained data were analyzed using the content analysis method. As a result of the research, it was determined that teacher candidates perceived inclusive education as taking differences into account, providing equal opportunities among students and creating a suitable learning environment. It was concluded that, according to the teacher candidates, inclusive education creates a suitable learning environment for students and that communication between teachers and the components of inclusive education is important for its effective implementation. The results show that the approaches of social studies teacher candidates taking an inclusive education course towards inclusive education are positive.

Keywords: Education, teacher training, inclusive education, social studies education, teacher candidates

Başvuru tarihi: 05/09/2025 | Kabul tarihi: 15/03/2026

Araştırma Makalesi / Research Article

Önerilen atıf: Ayaydın, Y. (2026). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 48-72. <https://doi.org/10.52826/mcbuefd.1778546>

*Sorumlu yazar: ayaydinyakup61@gmail.com

Not: Bu çalışma, 19-20 Ekim 2023 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen IV. Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*1Sorumlu yazar: Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitime Yönelik Yaklaşımlarının İncelenmesi

Giriş

Kapsayıcı eğitim son dönemde eğitim-öğretimde öğrenenlerin farklı ihtiyaçlarını karşılayan bir yaklaşım olarak tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamış (Çayır, 2022) olmakla birlikte kapsayıcı eğitim yaklaşımının çıkış noktası olarak UNESCO tarafından yayınlanan Salmanaca Bildirisi kabul edilmektedir. Bildiride eğitim ortamlarının çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal, dilsel veya diğer koşullardan bağımsız olarak bütün çocukları kapsamaması gerektiği, özel gereksinimli çocukların farklı öğretim programı yerine normal öğretim programı kapsamında ek öğretim desteği sunularak öğrenim görmesi gerektiği ve her çocuğun farklılıklarına rağmen birlikte öğrenebileceği vurgulanmıştır (UNESCO, 1994). OECD tarafından kapsayıcı eğitime yönelik yayınlanan raporda ise kapsayıcı eğitim sisteminin öğrencilerin bireysel farklılıklardan ve sosyal koşullarından bağımsız olarak sahip oldukları potansiyele ulaşmalarını destekleyerek aidiyet ve öz değer edinmelerini sağladığı vurgulanmıştır (Cerna vd., 2021). Kapsayıcı eğitim öğrencilerin bireysel farklılıklarını destekleyen, kabul eden bir anlayış olarak öğrencilerin ırk, sosyal sınıf, din, cinsiyet ve bireysel yeteneklerindeki farklılıklar sonucunda ortaya çıkan toplumsal dışlanmayı ortadan kaldırmayı amaç edinmektedir (Ainscow, 2020). Bu bağlamda kapsayıcı eğitim yaklaşımı sadece özel gereksinimli öğrencilerin değil özel eğitime ihtiyaç duyan tüm öğrencilerin dâhil edildiği bir yaklaşım olarak (Haug, 2016) çeşitli farklılıklara sahip tüm öğrencilerin aynı okulda veya sınıfta birlikte öğrenebileceğini temel almaktadır (Tiernan, 2022). Dahası kapsayıcı eğitim dezavantajlı öğrencilerle dezavantajlı olmayan öğrencilerin bir arada uyumlu bir şekilde çalışmalarını sağlayarak eğitim sisteminin herkesin ihtiyacına cevap verebilecek bir yapıda olması demektir (Guillemot vd., 2022).

Kapsayıcı eğitimin etkili biçimde uygulanmasının önünde çeşitli fiziksel, toplumsal ve öğretim programına dayalı zorluklar bulunmaktadır. Bu kapsamda kapsayıcı eğitimin öğretim programı, gerçekleştirilen uygulamalar ve toplumsal algılar tarafından sınırlanmaktadır (Bayram, 2019; Bayram ve Öztürk, 2020). Ayrıca, ders saatlerinin azlığı, sınıf mevcutlarının fazlalığı, ders içeriklerinin yoğunluğu, öğrenciler arası olumsuz tutumlar ve Türkçe'yi yeterince konuşamayan öğrenciler gibi faktörlerin kapsayıcı eğitimin etkinliğini azalttığı tespit edilmiştir (Fırat, 2021; Öner, 2022). Kölemen vd. (2023) ise kapsayıcı eğitimin uygulanmasında fiziki yetersizliklerin ve bilgi eksikliklerinin belirleyici sorunlar olduğunu vurgulamıştır. Bu sınırlılıkların yanında öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi etkili bir şekilde uygulamalarının önündeki en önemli engel kapsayıcılık hakkındaki olumsuz inanç ve tutumlarıdır (Forlin ve Chambers, 2011; Yıldırım, 2017). Bunlara ilaveten öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarında sahip oldukları değer yargıları da etkili olmaktadır (Ianniello vd., 2022; Pavenkov vd., 2015; Yıldırım, 2017). Yapılan araştırmalarda öğretmen adaylarının aldıkları eğitimler ve bu eğitimlerin niteliğinin kapsayıcı eğitime yönelik olan yaklaşımları arasında pozitif bir ilişkinin olduğu rapor edilmiştir (Beacham ve Rouse, 2012; Forlin ve Chambers, 2011; Spandagou vd., 2008; Varcoe ve Boyle, 2014). Araştırmalarda öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik tutumlarının da kapsayıcı eğitim ile ilgili bilgi sahibi olmalarıyla ve öz yeterlilikleriyle bağlantılı olduğu görülmektedir (Forlin ve Chambers, 2011; Li ve Cheung, 2019; Yada vd., 2022). Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının olumlu yönde gelişmesinde ise hizmet öncesi eğitimde kapsayıcı eğitimle ilgili aldıkları eğitimler katkı

sağlamaktadır (Lambe ve Bones, 2006; Lautenbach ve Heyder, 2019; Sharma vd., 2006). Ayrıca, öğretmenlerin hizmet öncesinde ve hizmet içinde kapsayıcı eğitime yönelik bilgi, beceri ve deneyim edinmelerine yönelik gerçekleştirilen eğitim programlarının özgüvenlerini artırarak, kapsayıcı eğitime yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağladığı tespit edilmiştir (Tuncay ve Kizilaslan, 2022). Bu noktada öğretmen eğitimi öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi etkili bir şekilde uygulamaları için ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri edinmelerini sağlamada etkin bir araç olarak görülmeli (Sharma vd., 2006), öğretmen eğitimi programları öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik olarak bilgi ve becerilerini artırma, kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarını geliştirme ve sürdürmelerini sağlamalıdır (Civitallo vd., 2016; Yıldırım, 2017).

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik öz yeterliliklerinin ve tutumlarının teorik ve uygulamalı eğitimlerle geliştirilmesi mümkündür (Sharma, vd., 2021). Bu durum Lancaster ve Bain, (2007) tarafından yapılan araştırmada hizmet öncesi eğitimde kapsayıcı eğitim kursuna katılım gösteren öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik öz yeterliliklerinin olumlu yönde etkilediğinin tespit edilmesiyle doğrulanmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik tutumlarının kapsayıcı eğitime yönelik etkili uygulamalar yapma isteğiyle doğrudan ilişkili olduğu, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının mesleki deneyimlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutumlarını ve inançlarını etkilediği rapor edilmektedir (İsmailos vd. 2022). Bu durumu Li ve Cheung, (2019) tarafından yapılan araştırmada kapsayıcı eğitime yönelik olumlu tutuma sahip öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimi uygulama noktasında öz yeterliliklerinin daha yüksek olduğunun tespit edilmesi doğrulanmaktadır. Yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde öğretmenlerin hizmet öncesi dönemde kapsayıcı eğitime dair edindikleri bilgi ve becerilerin, tutumların ve deneyimlerin kapsayıcı eğitimi etkili bir şekilde uygulamalarında belirleyici olduğu söylenebilir (Alsarawi ve Sukonthaman, 2021; Zen vd., 2023).

Kapsayıcı eğitime yönelik araştırmalarda kapsayıcı eğitimin nasıl olması gerektiği de ifade edilmektedir. Bu noktada kapsayıcı eğitimin eğitim fakültelerinde yalnızca teorik değil, uygulamalı olarak verilmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Duncan vd., 2021; Leblebici ve Türkan, 2021; Sarıgöz, 2019). Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik teorik bilgiye sahip olmalarının yanında kapsayıcı eğitimi hayata geçirebilmeleri için gerçek sınıf ortamlarında kapsayıcı eğitim uygulamalarını gözlemlemeleri ve kapsayıcı eğitime yönelik deneyimler edinmelerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Walton ve Rusznyak, 2019). Bunlara ilaveten öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik tutumlarında ve öz yeterlilik düzeylerinde hizmet öncesi eğitimde geçirdikleri deneyimlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda hizmet öncesi eğitimde öğretmen adaylarının dezavantajlı gruplarla daha fazla etkileşim ve deneyime sahip olmasının kapsayıcı eğitime yönelik inançlarını ve yeterliliklerini etkilediği belirtilmiştir (Puliatte vd., 2021). Bu durumda özellikle dezavantajlı gruplarla etkileşim kuran öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimi uygulamada daha etkili oldukları görülmüştür (Malinen vd., 2013; Metsala ve Harkins, 2020; Puliatte vd., 2021). Benzer olarak öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik öz yeterlilik düzeylerinin en belirleyici unsurunun dezavantajlı öğrencilere yönelik deneyimleri olduğu tespit edilmiştir (Malinen vd., 2013). Araştırmalarda kapsayıcı eğitime yönelik hizmet öncesinde deneyim kazanmanın kapsayıcı eğitime yönelik olumlu tutumlar geliştirmede etkili olduğunu da göstermektedir (Forlin vd., 1999; Hopper ve Stogre, 2004; Lautenbach ve Heyder, 2019; Richards ve Clough, 2004).

Literatürde yapılan araştırmalar öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde kapsayıcı eğitime yönelik deneyimler kazanmalarının gerekli olduğunu göstermektedir (Moberg vd., 2019).

Kapsayıcı eğitim yaklaşımına yönelik olarak ülkemizde yapılan araştırmalarda kapsayıcı eğitim yaklaşımına yönelik okul yöneticilerinin yaklaşımlarının ve farkındalıklarının incelendiği görülmektedir (Kölemen vd., 2023; Lelebici ve Türkan, 2021; Özbek ve Taneri, 2023; Sarıgöz, 2019). Araştırmalarda kapsayıcı eğitim yaklaşımına yönelik farklı branşlarda öğretmenlerin görüşlerine, tutumlarına yer verilmiştir (Temur ve Uslu, 2024; Tuzcuoğlu ve Aydın, 2023; Ünal ve Aladağ, 2020). Ayrıca kapsayıcı eğitimin uygulanmasında fiziki koşulların yeterliliği ve paydaşların iş birliğini vurgulayan araştırmalar da mevcuttur (Oğlakçı ve Amaç, 2024; Palabıyık ve Sakız, 2022). Bunlara ek olarak kapsayıcı eğitim yaklaşımına yönelik öğretmen adaylarının yaklaşımları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Akbulut vd., 2021; Lelebici ve Türkan, 2021; Polat, 2022). Kapsayıcı eğitim yaklaşımı ile ilgili olarak sosyal bilgiler eğitimi bağlamında yapılan araştırmalarda ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin (Bayram, 2019; Bayram ve Öztürk, 2020; Fırat, 2021; Şimşek, 2019), kapsayıcı eğitimin öğrenme ortamına ve öğrencilere sağladığı katkılarının incelendiği (Öner, 2022; Ünal, 2021; Yıldırım, 2017) görülmektedir. Bunlara ilaveten Sosyal Bilgiler ders kitaplarının (Temur, 2024a) ve öğretim programlarının (Temur, 2024b) incelendiği tespit edilmiştir. Kapsayıcı eğitim bağlamında yapılan çalışmalar incelediğinde okullarda kapsayıcı eğitimin gerçekleştirilebilmesi için birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bu faktörler arasında öğretmenlerin hizmet öncesinde ve hizmet içinde kapsayıcı eğitime ilişkin aldıkları eğitimler, edindikleri deneyimler ve kapsayıcı eğitime olan yaklaşımları önemli yer edinmektedir. Kapsayıcı eğitim yaklaşımı ile ilgili olarak öğretmenlerin hizmet öncesinde gerekli donanımına ve deneyime sahip olmasının gerekliliği vurgulanmakla birlikte ülkemizde doğrudan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitim ile ilgili yaklaşımlarını inceleyen araştırmanın olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırma sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının tespit edilmesini amaçlamaktadır.

Yöntem

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının tespit edilmesinin amaçlandığı çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) desenine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu desen *“farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır”* (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu doğrultuda kapsayıcı eğitim dersiyle ilgili sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde kapsayıcı eğitime yönelik bir yaklaşım geliştirmesi beklenen bir durumdur. Ancak bu yaklaşımın algısal boyutta nasıl yer aldığı, öğretmen adaylarının zihinsel süreçlerinde nasıl anlamlandırıldığı konusu araştırmaya ihtiyaç duyulan bir derinliğe ve bilinmezliğe sahiptir. Dolayısıyla bu problem durumunun incelenmesinde araştırmanın hedefine uygun olarak fenomenoloji deseni öncelikli tercih edilerek araştırma bu desene uygun prosedürle tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarını tespit etmek için kapsayıcı eğitim uygulamalarını bir dönem boyunca deneyimlemeleri sağlanmıştır.

Çalışma grubu

Bu çalışma, İstanbul'da A Üniversitesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalında yürütülmüştür. Bu çalışmada katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemi kapsamında, ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Araştırma amacına uygun ve odaklı veri sağlaması bakımından ölçüt örnekleme tekniği tercih edilmiştir (Patton, 2014). Çalışmaya katılım ölçütü; en az bir dönem boyunca kapsayıcı eğitim dersini deneyimlemiş olmak ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümüne devam ediyor olmaktır. Ölçütü sağlayan 15 öğretmen adayı gönüllü olarak araştırmaya katılım sağlamıştır. Çalışmanın bilimsel açıdan detaylandırılması, inandırıcılığının güçlendirilmesi amacıyla, araştırmanın katılımcılarına yönelik demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Sınıf	Branş	Ders Başarı Durumu
Katılımcı 1	Erkek	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 2	Erkek	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 3	Erkek	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 4	Erkek	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 5	Erkek	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 6	Erkek	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 7	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 8	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 9	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 10	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 11	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 12	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 13	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 14	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı
Katılımcı 15	Kız	4	Sosyal bilgiler öğretmenliği	Başarılı

Bu araştırma İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 16.02.2023 tarihi 2023/101 Sayılı Etik Kurul Onayı kapsamında yürütülmüştür.

Veri toplama araçları ve analiz

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Görüşme formunun geliştirilmesinde kapsayıcı eğitiminin yapısı, nitelikleri ve bileşenlerinin yanında eğitimdeki temel rolü dikkate alınmıştır. Hazırlanan taslak görüşme formuna ilişkin Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında uzman iki akademisyenin ve bir Türkçe dil uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanların görüşleri sonrasında revize edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak iki öğrenci ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonrasında görüşme soruları tek tek incelenerek araştırmanın amacına uygun veriler toplayıp toplamadığı, birbirini tekrar eden soruların olup olmadığı, araştırmaya uygun olarak öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimi

zihinsel süreçlerinde nasıl algıladıkları ile ilgili verileri toplayıp toplamadığı ile ilgili durumlar değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonrasında birbirini tekrar eden iki sorudan biri görüşme formundan çıkarılmış, iki görüşme sorusuna ise daha derinlikli veriler elde edebilmesi adına uygun sonda soruları eklenmiştir. Pilot uygulama ve uzman görüşleri sonrasında görüşme formuna son hâli verilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler Word programında yazıldıktan sonra içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının görüşme sorularına verdikleri cevaplar tüm görüşme formlarında ayrıntılı bir şekilde okunmuştur. Yapılan okumalar sonrasında görüşme metinleri satır satır olacak şekilde kodlanmıştır. Yapılan kodlamalar benzerlikleri ve farklılıklarının yanında yapılandırılmış görüşme soruları temel alınarak temalandırma yapılmıştır. Daha sonra kodlar ve temalar kontrol edilerek düzenlenmiş ve bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrudan alıntılar verilerek yorumlanmıştır. Doğrudan alıntılar seçilirken temaların, benzerlik ve farklılıklarının yanında katılımcı çeşitliliği dikkate alınmıştır.

Güvenirlilik ve geçerlilik

Nitel araştırmanın doğasına uygun olarak geçerlilik (inandırıcılık, aktarılabirlik), güvenirlilik (tutarlılık, tekrar edilebilirlik) olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu doğrultuda araştırmanın katılımcıları ölçüt örneklem yöntemi kullanılarak seçilmiş ayrıca araştırmanın tüm aşamaları katılımcılara detaylı bir şekilde açıklamıştır. Araştırmada görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde ve yorumlanmasında görüşme kayıtlarının yanında katılımcılarla yapılan görüşmelerde araştırmacı tarafından tutulan kısa notlar da kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan analiz ve elde edilen bulgular ile ilgili katılımcı teyidine başvurulmuştur. Katılımcılar elde edilen ulaşılan kodlamaları ve elde edilen bulguları doğrulamıştır. Araştırmada güvenirliliği sağlamak için elde edilen veriler benzerlik ve farklılıklarına göre ele alınmış, yapılan kodlamalar ve ulaşılan temalar katılımcıların görüşlerine dayalı olarak yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmanın veri toplama sürecinde ve verilerin yorumlanmasında uzman görüşünden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında iki akademisyen tarafından yapılan kodlamaların ve elde edilen bulguların kontrol edilmesi sağlanmıştır. Akademisyenler tarafından yapılan kontrollerde kodlamaların ve elde edilen bulguların uygun olduğu belirtilmiştir.

Bulgular

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitime Yönelik Metaforları

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarını anlamak üzere öğretmen adaylarına “*kapsayıcı eğitim.....gibidir.....Çünkü.....*” ifadesi verilerek kapsayıcı eğitimle ilgili metaforlarının neler olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde kapsayıcı eğitime yönelik çeşitli metaforlar ürettikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik olarak salata, mağaza, aile, gökkuşağı, sınıf, su, bina kolonu, şarkı, zincir halkası, kalem, puzzle, ağaç gibi metaforlar ürettikleri tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların gerekçelerinde en öne çıkan gerekçe farklılıkları bir arada barındırma olmakla birlikte bir diğer gerekçe olarak önemli olma gerekçesini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik metaforları

Metaforlar	Gerekeçe	Katılımcılar
Salata	Farklılıkları barındırma	K1, K13, K15
Aile	Farklılıkları barındırma	K2
Mağaza	Farklılıkları barındırma	K3
Gökkuşluğu	Farklılıkları barındırma	K4
Sınıf	Farklılıkları barındırma	K5
Şarkı	Farklılıkları barındırma	K8
Zincir halkası	Farklılıkları barındırma	K9
Puzzle	Farklılıkları barındırma	K12
Ağaç	Farklılıkları barındırma	K14
Kalem	Önemli olma	K11
Su	Önemli olma	K6
Kolon	Önemli olma	K7
Özel eşya	Önemli olma	K10

Tablo 2'deki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Öğretmen adaylarının çoğunun kapsayıcı eğitimin farklılıkları dikkate alan yönünü ön plana çıkararak metafor geliştirdikleri görülmektedir. Bu durumu Katılımcı 1 “*Kapsayıcı eğitim salata gibidir. Çünkü uzaktan bakınca çok karışık görünse de birleşince ortaya anlamlı bir şey çıkar.*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin farklı konuların birleşmesiyle anlamlı olduğunu belirtmiştir. Yine Katılımcı 3 “*Kapsayıcı eğitim birçok eşyanın satıldığı bir mağaza gibidir. Çünkü birbirinden farklı birçok malzeme vardır. Ancak yapılışı, hazırlanışı farklıdır.*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin birbirinden farklı birçok malzemeyi birleştirmesine vurgu yaparak açıklamaktadır. Buna benzer olarak Katılımcı 5 “*Kapsayıcı eğitim sınıf gibidir. Çünkü bütün farklılıkları içinde barındıran ve bunları bir arada tutan bir kümeye benziyor*” ifadesiyle kapsayıcı eğitimin farklılıkları içinde barındıran bir kümeye benzediğini belirtmiştir. Katılımcı 8 ise “*Kapsayıcı eğitim bir şarkı gibidir. Çünkü birbirinden farklı melodilerle güzel bir bütün oluşuyor*” ifadesiyle kapsayıcı eğitimin farklılıkları bütünleştirerek bir zenginlik oluşturduğunu belirtmiştir. Yine bu doğrultuda Katılımcı 15 “*Kapsayıcı eğitim salata gibidir. Çünkü salatanın içerisinde de çeşitli sebze, meyveler vardır. Kapsayıcı eğitim de aynı şekilde farklılıkları bir arada tutarak öğrencileri harmanlayarak yapılan bir uygulamadır yararı çoktur*” diyerek kapsayıcı eğitimin farklılıkları bir arada harmanlayarak olumlu bir ortam oluşturduğuna vurgu yapmıştır. Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik metaforlarının farklılıkları bir arada barındıran bir anlayışla birlikte kümelendiği görülmektedir. Bu durum kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının doğru yönde olduğunu göstermektedir. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin eğitim sistemi açısından önemini vurgulamak için ise “su” ve “kolon” metaforlarını kullanmıştır. Bu doğrultuda Katılımcı 6 “*Kapsayıcı eğitim bir su gibidir. Çünkü su insan yaşamı üzerinde ne kadar gerekli ise kapsayıcı eğitim de okul ve sınıf iklimi için bu derece gerekli ve önemlidir*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Buna benzer olarak Katılımcı 7 “*Kapsayıcı eğitim binanın kolonları gibidir. Çünkü binayı eğitim sistemi olarak düşünürsek verilen eğitim sağlam oldukça kolonlar da sağlam olur*” diyerek kapsayıcı eğitimin eğitim sisteminin sağlam olması açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik ürettikleri metaforlar kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının olumlu yönde olduğuna işaret etmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitime Yönelik Algıları

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitim algılarını tespit etmek üzere öğretmen adaylarına “*Kapsayıcı eğitim denince aklınıza neler gelmektedir? Niçin?*” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimi farklılıkları dikkate alan, fırsat eşitliği, birlik ve bütünlük sağlayan, uygun öğrenme ortamı oluşturan, özel gereksinimli bireyleri eğitime dâhil eden çok yönlü bir yaklaşım olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik algıları

Görüşler	Katılımcılar
Farklılıkları dikkate alır	K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15
Fırsat eşitliği sağlar	K1, K4, K7, K12
Birlik-bütünlük	K4, K5, K12, K13
Uygun öğrenme ortamı	K5, K10, K15
Özel gereksinimli çocuklar	K10, K13
Çok yönlü eğitim	K3
İş birliği	K6
Hoşgörü	K8
Uyum	K12

Tablo 3’teki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Bu doğrultuda Katılımcı 1 “*Dilek ve farklılıkları barındıran bir eğitim sistemi aklıma gelmekte çünkü farklı türleri ve çeşitleri harmanlayıp önümüze sunmakta*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin farklılıkları barındıran bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 3 “*Kimseyi ayırt etmeden eğitim hakkından yararlanması ve sınıf ortamına gelenlerin farklı özellikleri oldukları göz önünde bulundurularak buna yönelik farklılaştırılmış öğretim yapılması*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin öğrencilerin farklı özelliklerini dikkate alan bir yaklaşım olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu durumu Katılımcı 13 ise “*Kapsayıcı eğitim denince aklıma içerisinde farklılıkları barındıran, her bölgeden, yöreden öğrencileri kapsayan eğitim gelir. Çünkü kapsayıcı eğitim din- dil- ırk ayırt etmez*” diyerek vurgulamaktadır. Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin farklılıkları dikkate alan yönünü ön plana çıkarmaları kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Öğretmen adayları farklılıkları dikkate alan bir yaklaşım olmasının yanında kapsayıcı eğitimin farklı yönlerine de dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 7 “*Kapsayıcı eğitim okulda hiçbir öğrenciyi ayırt etmeden tümüne verilen eşit bir şekilde eğitimidir. Kişinin okuldaki diğer kişilerle olan farklılıklarıyla destek eğitimi vermeleri, diğer öğrencilerden ayırmamasına denir*” diyerek kapsayıcı eğitimin öğrenciler arasında ayırım yapmadan her öğrenciyeye eşit fırsat oluşturduğunu vurgulamıştır. Katılımcı 10 “*Kapsayıcı eğitim biricik ve özel çocukların, aynı zamanda kapsayıcılığa ihtiyacı olan çocukların buldukları ortamda her anlamda iyi eğitim almalarının sağlayabilmek için verilen eğitimidir*” ifadesiyle kapsayıcı eğitimin özellikle dezavantajlı öğrencilerin nitelikli eğitim almalarını sağlamadaki önemine dikkat çekmiştir. Katılımcı 12 ise “*Kapsayıcı eğitim denince aklıma bütünlük, eşitlik, farklılık gibi kavramlar gelmektedir. Çünkü kapsayıcı*

eğitim çeşitliliklerinin oluşturduğu uyumu simgeler” diyerek kapsayıcı eğitimin farklılıkların bir uyum içerisinde ele alınması yönüne vurgu yapmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitimin Önemine Yönelik Görüşleri

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin önemine yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla öğretmen adaylarına “*Kapsayıcı eğitimin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce kapsayıcı eğitim neden önemli? Açıklayınız?*” soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin, eğitim-öğretim ortamlarında uygulanmasının önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin farklılıkları barındırdığını, eğitimin niteliğini artırdığını, olumsuzlukları azalttığını, uygun öğrenme ortamı sağladığını, ayrımcılığı önlediğini, fırsat eşitliği sağladığını, öğrenmeleri artırdığını, derse ilgiyi artırdığını, öğrencilerin öğrenme biçimlerini dikkate aldığını ve demokratik bir öğrenme ortamı sağladığını vurgulamıştır. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin özellikle dezavantajlı öğrencilere uygun öğrenme ortamı sağlama açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin önemine yönelik görüşleri

Görüşler	Katılımcılar
Önemli olduğunu düşünüyorum	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15
Farklılıkları barındırır	K1, K4, K8, K13, K14
Eğitimin niteliğini artırır	K9, K11, K12, K13
Olumsuzlukları azaltır	K5, K7, K9, K15
Uygun öğrenme ortamı sağlar	K3, K7, K10
Ayrımcılığı önler	K3, K8, K13
Fırsat eşitliği sağlar	K13, K15
Demokratiktir	K2
Öğrenme stillerini dikkate alır	K3
Öğrenmeleri artırır	K5
Derslere ilgiyi artırır	K7

Tablo 4’teki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin eğitim öğretim için önemli olduğunu belirterek bu durumu farklı gerekçelerle açıklamışlardır. Katılımcı 6 “*Kapsayıcı eğitimin önemi aslında çok yüksektir. Çünkü olumlu bir sınıf iklimi için kapsayıcı eğitimin gerekli olduğunu düşünüyorum*” ifadesiyle kapsayıcı eğitimin olumlu sınıf iklimi oluşturma açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 3 “*Kapsayıcı eğitim tüm öğrencilerin herhangi bir ayırım yapmadan, adalet, eşitlik gibi etkenleri dikkate alarak öğrencileri eğitim ortamına kazandırması açısından çok önemlidir*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin tüm öğrencileri eğitim ortamına kazandırma açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. Katılımcı 4 “*Kapsayıcı eğitim önemlidir. Çünkü her öğrenciye herhangi bir eksikliğine, farklılığına bakılmaksızın eşit görülmeli ve en iyi şekilde eğitimini almalıdır*” diyerek kapsayıcı eğitimin farklılıkları bir arada barındırması açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin uygun öğrenme ortamı oluşturma ve tüm öğrencilerin eşit koşullarda öğrenim görmesine olanak sağlama durumunu ön plana çıkarmıştır. Kapsayıcı eğitimin farklı etnik köken ve kültürden öğrenciler için de önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 8 “*Kapsayıcı eğitim, özellikle farklı etnik kökenden, farklı kültürden, farklı özelliklere sahip*

insanların bir arada yaşaması gerektiği ülkeler için daha çok önemlidir” diyerek farklı etnik köken ve kültürler için kapsayıcı eğitimin önemine işaret etmiştir. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin dezavantajlı öğrenciler için de olumlu bir öğrenme ortamı oluşturma açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durumu Katılımcı 14 *“Kapsayıcı eğitim farklılıkları olan bireyleri kapsayarak eğitimin birlikte verilmesi açısından önemlidir. Dezavantajlı öğrencilerin hayata daha olumlu bir şekilde yaklaşmaları için önemlidir”* diyerek açıklamıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin eğitim ortamlarının niteliğini artırarak verimli bir öğrenme ortamı oluşturmada etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durumu Katılımcı 9 *“Bence kapsayıcı eğitim: eğitimde verimliliği artması, birliğin sağlanması için oldukça önemlidir. Kapsayıcı eğitimin olmadığı bir ortamda huzursuzluk, ayrımcılık artacaktır”* diyerek açıklamaktadır. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin uygun öğrenme ortamları oluşturarak eğitimde fırsat eşitliği sağlamada etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durumu Katılımcı 7 *“Çocukların fırsat eşitliğini sağlamaktadır aslında. Engelli çocukların veya problemlili çocukların gereksinimlerine uygun bir şekilde eğitim almaları sağlanır. Onların da derse, okula katılımı ilgisi artmaktadır. Çünkü bu çocukların topluma katılımı için böyle bir eğitimin olması çok önemlidir”* diyerek açıklamaktadır. Katılımcı 13 ise *“Kapsayıcı eğitim önemlidir. Çünkü her çocuğun toplumda birey olarak var olmasını sağlar”* ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin çocuğun toplumda birey olarak var olmasını sağlama açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitimde Öğretmenlerin Rolüne

Yönelik Görüşleri

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin rolüne yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla öğretmen adaylarına *“Kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Öğretmenler kapsayıcı eğitime ne tür katkılar sağlayabilir?”* soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin rolünün büyük olduğunu, rol model olarak görüldüğünü ve kilit konumda olduğunu vurgulamıştır. Öğretmenlerin kapsayıcı kültürün oluşmasına, eğitim ortamının iyileşmesine, eğitimin niteliğinin artmasına, ayrımcılığın önlenmesine, ailelerin kapsayıcılığı benimsemesine ve öğrenciler arasındaki iletişimin güçlenmesine katkı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca öğretmen adayları öğretmenlerin sahip oldukları niteliklerin kapsayıcı eğitimde oynayacağı rolde etkili olacağını vurgulamıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin rolüne yönelik görüşleri

Görüşler	Katılımcılar
Öğretmenlerin rolü büyük	K1, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K13, K14
Rol model olarak görülür	K2, K6, K9, K14, K15
Kilit konumdadır	K2, K4, K11, K12
Kapsayıcı kültürün oluşmasını sağlar	K8, K11, K13, K15
Eğitimin ortamını iyileştirir	K4, K7, K8, K10
Eğitimin niteliğini artırabilir	K1, K5, K12
Ayrımcılığı önleyebilir	K3, K13
Ailelerin benimsemesine katkı sağlar	K3, K11
Öğrenciler arasındaki iletişimi güçlendirir	K7, K13

Tablo 5'teki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimde öğretmenin rolünün oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları öğretmenlerin uygulayacağı yöntemlerle birlikte kapsayıcı eğitim ortamının oluşmasında belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 1 *“Öğretmenler, sınıfta farklı gelişimlere sahip çocuklar olduğunun bilincinde olarak doğru metot ile öğrencilerine yaklaşmalı. Bu yüzden öğretmenlerin rolünü oldukça büyük olduğunu düşünüyorum”* ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin rolünün büyük olduğunu vurgulamıştır. Katılımcı 4 *“Öğretmen önemli bir role sahiptir. Kapsayıcı yaklaşıma sahip bir öğretmen sınıfı, okulu her öğrencinin mutlu olduğu, öğrendiği, okula severek geldiği bir yer haline getirebilir. Dolayısıyla öğretmen bana göre kapsayıcı eğitimde demirbaş rolü alır.”* ifadesiyle kapsayıcı yaklaşıma hâkim bir öğretmenin okulu öğrencilerin mutlu olduğu, öğrendiği ve severek geldiği bir ortama dönüştürebileceğini vurgulamıştır. Katılımcı 8 *“En önemli payın öğretilmekte olduğunu düşünüyorum. Çünkü sınıf içinde ve okul içinde en aktif rol oynayan öğretmenlerdir. Öğretmen sınıf içinde özellikle öğrencilere kapsayıcı eğitimle yaklaşmalı ki kapsayıcı eğitim okulda bir kültür olabilsin.”* diyerek öğretmenin sınıf içinde ve okulda oynadığı rol dikkate alındığında kapsayıcı eğitimde en önemli payın öğretilmekte olduğuna dikkat çekmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 7 *“Öğretmenlerin rolü bu eğitimin başlaması adına verilen ilk adımdır. Çünkü sınıfta öğrencilerle doğrudan iletişimde bulunan kişidir”* ifadesini kullanmıştır. Öğretmen adayları öğretmenlerin kapsayıcı eğitim ile ilgili bilgi ve donanım sahibi olmalarının kapsayıcı eğitim ortamının oluşmasında da önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 12 *“Kapsayıcı eğitimin en önemli aşamasını öğretmenler oluşturur. Çünkü öğretmenler bu konuda ne kadar bilgili olursa o kadar etkili bir süreç olur”* ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimde öğretmenin oynadığı rolü öğretmenlerin kapsayıcı eğitimle ilgili bilgi sahibi olma durumunun etkilediğini belirtmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 6 *“Öğretmenin donanımlı olması kapsayıcı yaklaşımı doğru bir şekilde uygulamasını sağlar”* söylemektedir. Katılımcı 14 ise *“Öğretmenlerin rolü çok büyüktür. Dezavantajlı bireylere karşı öğretmenin yaklaşımı kullandığı dil diğer öğrencilere, kişilere örnek olmaktadır. Eğer kapsayıcı davranmazsa kimse dezavantajlı kişilere yaklaşmak istemeyebilir hatta kötü davranışlarda bulunabilir”* diyerek öğretmenlerin kapsayıcı eğitim bağlamında rol model olarak davranmasının önemli olduğunu belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Kapsayıcı Eğitimin Bileşenleri

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin bileşenlerine yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla öğretmen adaylarına *“Sizce kapsayıcı eğitimin en önemli bileşenler nelerdir? Neden?”* sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin en önemli bileşenlerinin aile, öğrenme ortamı, öğretmen, okul yöneticisi, çevre, öğretim programı, dil, okulun misyonu, okul personeli, iş birliği, erişebilirlik, öğrenci, toplum ve değerler olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen adaylarının tamamı kapsayıcı eğitimde aile bileşenin önemine dikkat çekerek ailenin yaklaşımının kapsayıcı eğitim için önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimde veli, öğrenme ortamı, okul yöneticileri, öğretim programı, öğretmen ve diğer paydaşlar arasındaki iş birliğinin kapsayıcı eğitim için önemli olduğunu vurgulamıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre kapsayıcı eğitimin bileşenleri

Bileşenler	Katılımcılar
Aile	K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15
Öğrenme ortamı	K2, K4, K7, K10, K11, K12, K13, K14
Öğretmen	K1, K3, K6, K7, K8, K9, K12
Okul yöneticisi	K3, K7, K8, K9, K10, K12
Çevre	K3, K9, K13, K15
Öğretim programı	K3, K7, K13
Dil	K2, K4, K15
Okulun misyonu	K1, K13
Okul personeli	K3, K13
İş birliği	K6
Erişilebilirlik	K6
Öğrenci	K8
Toplum	K11
Değerler	K15

Tablo 6'daki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin farklı bileşenlerine dikkat çekerek, kapsayıcı eğitimde bu bileşenlerin birlikte işe koşulması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 3 "*Kapsayıcı eğitimin en önemli bileşenleri okul yöneticisi, öğretmen, okuldaki diğer personeller, aile, çevre, müfredat, öğretim yöntemleridir*" ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin en önemli bileşenlerinin okul yöneticisi, öğretmen, okuldaki diğer personeller, aile, çevre, müfredat, öğretim yöntemleri olduğunu belirtmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 7 "*Kapsayıcı eğitimin önemli bileşenleri: okul müdürü, aile, öğretmen, rehber öğretmenleri, okulun fiziksel şartları, öğrenciye verilen eğitim öğretim programları önemli bileşenlerdir. Çünkü bu eğitimin verilebilmesi için bu bileşenlerin ortak bir şekilde yürütülmesi gerekir*" ifadesini kullanmıştır. Yine bu doğrultuda Katılımcı 8 "*Sırasıyla; öğretmen, öğrenci, veli, okul ortamında büyük etkisi olan müdür olarak sıralayabilirim. Bu paydaşların iş birliği içerisinde, sorumlulukları paylaşarak kapsayıcı bir kültür oluşturmaları gerekir. Tüm bunlar kapsayıcı eğitimi oluşturur*" ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitim paydaşlarının iş birliği içerisinde olmasının kapsayıcı eğitim için önemli olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin bileşenlerinde en ön plana çıkardıkları ve temel bileşen olarak ifade ettikleri bileşen ise aile olmuştur. Öğretmen adayları aile bileşeninin diğer bileşenler için temel oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Katılımcı 12 "*Aile, sınıf ortamı, öğretmen, idare. Çünkü bu bileşenler kapsayıcı eğitimin ana temasını oluşturur. Aileyi oradan çıkarırsak kapsayıcı eğitimde bir şey eksik kalır. Tam olarak gerçekleşemez. Bu durum diğer tüm öğeler içinde geçerlidir.*" ifadesiyle kapsayıcı eğitimin çeşitli unsurları olduğunu bununla birlikte aile bileşeninin kapsayıcı eğitim için önemli olduğunu vurgulamıştır. Buna benzer olarak Katılımcı 14 "*Aile ve okul paydaşlarıdır bence. İlk eğitim ailede başlamaktadır. Aile bireye yeterli önemi vermezse, desteği sağlamazsa bireyde eksiklikler olabilir. Ardından okula başlayarak okul paydaşları devreye girer*" ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin ilk olarak ailede başladığını ardından

okul paydaşlarının etkili olduğunu belirtmiştir. Katılımcı 4 ise “*Aile, dil, ortam. Çünkü ailenin kendisini çocuğu yüzünden hakir görmemesi, kabullenmesi ve yardımcı olması önemlidir. Öğretmenin kullandığı dil, öğrencinin yaşadığı, eğitim gördüğü ortamın elverişli olması kapsayıcı eğitimin tam hali ile uygulanması için önemlidir*” ifadesini kullanarak ailenin yanında diğer bileşenlere de dikkat çekmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Kapsayıcı Eğitimin Uygulanmasındaki Sorunlar

Bu bölümde katılımcılara “*Sizce okullarda kapsayıcı eğitim anlayışının uygulanmasında en temel sorunlar neler olabilir? Neden?*” soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin uygulanmasında okul idaresinin tutumunun, fiziki yetersizliklerin, öğretmenlerin yaklaşımlarının, ailelerin bilinçsizliğinin, öğrencilerin tutumunun, bilgi eksikliğinin, kapsayıcı eğitimin benimsenmemesinin, okula uyumun sağlanamamasının ve iletişim probleminin kapsayıcı eğitimin uygulanmasında en temel sorunlar olduğunu belirttikleri görülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre kapsayıcı eğitimin uygulanmasındaki sorunlar

Sorunlar	Katılımcılar
Okul idaresinin tutumu	K4, K5, K7, K8, K10, K12, K14
Fiziki yetersizlikler	K2, K3, K6, K7, K8, K11, K12
Öğretmenlerin yaklaşımı	K4, K5, K7, K8, K10, K12, K14
Ailelerin bilinçsizliği	K2, K3, K10, K13, K15
Öğrencinin tutumu	K4, K12, K13, K15
Bilgi eksikliği	K2, K5, K6, K11
Kapsayıcı eğitimin benimsenmemesi	K8, K13
Okula uyumun sağlanamaması	K1
İletişim problemi	K1

Tablo 7’deki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitim anlayışının uygulanmasındaki en temel sorunların başında okul yönetimi, öğretmen, öğrenci ve aile ile ilgili durumları işaret ederken fiziki yetersizliklerin de kapsayıcı eğitimin uygulanmasında temel sorunlardan olduğuna dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 4 “*Öğretmenin yaklaşımı, okul idaresinin tutumu, öğrencinin tutumu önemli yaklaşım ve tutumlarda sorun olması kapsayıcı eğitime zarar verir*” ifadesini kullanarak kapsayıcı eğitimin uygulanmasında öğretmenlerin ve okul idaresinin yaklaşımları ile öğrencilerin tutumlarının kapsayıcı eğitimin uygulanmasında sorun teşkil ettiğini vurgulamıştır. Buna benzer olarak Katılımcı 5 “*Öğretmenin bilgi yetersizliği, sorumluluktan kaçması, idarenin sorunları görmezden gelmesi, üst makamların yeterli ilgiyi göstermemesi, ailenin sorumsuzluğu ve ilgisizliği. Bunlar kapsayıcı eğitimin anlayışına ters düşmektedir*” diyerek kapsayıcı eğitimin uygulanmasında öğretmenin bilgi eksikliğinin ve okul yönetiminin ilgisizliğinin yanında ailelerin ilgisizliği ve sorumsuzluğunun etkili olduğunu belirtmiştir. Yine bu doğrultuda Katılımcı 13 “*Öğretmenin kapsayıcı olup okulun olmaması, okulun kapsayıcı olmaması, okulun misyon ve vizyonuyla öğretmenin*

uyuşmaması, çocukların birbirlerine kapsayıcı davranmamaları, ailelerin kapsayıcı olmamaları” ifadesini kullanarak öğretmenlerin, ailelerin, okulun ve çocukların kapsayıcı olmamalarının kapsayıcı eğitimin uygulanmasında sorun teşkil ettiğini vurgulamıştır. Katılımcı 10 “*Okul idaresinin kapsayıcılığı kavrayamamış olması, öğrenci ailesinin bilinçlendirilmemesi. Bu iki nedenin en önemlisi olduğunu düşünüyorum*” ifadesiyle kapsayıcı eğitimin uygulanmasında okul idaresinin kapsayıcılığı kavrayamamış olması ve ailelerin bilinçsizliğine vurgu yapmıştır. Katılımcı 15 “*En temel sorunlar arasında akran zorbalığı, ailenin kendi çocuğuyla ilgili utanç, çekingenlik gibi düşünce ve duygulara sahip olması*” ifadesiyle ailelerin bilinçsizliğinin bir yönüne vurgu yapmakla birlikte akran zorbalığına da değinmektedir. Öğretmen adaylarından bazılarının fiziki yetersizliklere dikkat çektiği görülmektedir. Bu doğrultuda Katılımcı 6 “*Bence altyapı sağlanmamıştır. Bir anlayış eğer okullarda uygulanacaksa gerekli birtakım donanımlar bulunmalıdır*” diyerek kapsayıcı eğitimin uygulanmasında fiziksel yetersizliklerin önemli bir sorun olduğunu vurgulamıştır. Bazı öğretmen adayları ise paydaşların kapsayıcı eğitimi benimsememesini temel sorun olarak vurgulamıştır. Bu doğrultuda Katılımcı 8 “*Bence okuldaki paydaşların her birinin kapsayıcı eğitim anlayışını benimsememesi en temel sorundur. Çünkü tek bir paydaşın bile kapsayıcı eğitime uygun bir anlayışla davranmaması diğer paydaşları da olumsuz etkiler*” ifadesiyle kapsayıcı eğitimin okuldaki paydaşlar tarafından benimsenmemesi ve okuldaki paydaşların herhangi birinin kapsayıcı anlayıştan uzak olmasının kapsayıcı eğitimin uygulanmasında sorun teşkil ettiğine dikkat çekmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitimin Etkili Bir Şekilde Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla öğretmen adaylarına “*Okullarda kapsayıcı eğitim anlayışının etkili bir şekilde uygulanması nasıl sağlanabilir? Neden?*” soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin eğitiminin, fiziki şartların iyileştirilmesinin, ailelerin bilinçlendirilmesinin, fırsat eşitliğinin sağlanmasının, personelin yeterli olmasının, okul yönetiminin desteğinin, okul paydaşlarının olumlu tutumunun ve etkin iletişiminin ve öğrencilerin bilgilendirilmesinin önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanması için paydaşların iş birliği içerisinde hareket etmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Elde edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik görüşleri

Görüşler	Katılımcılar
Öğretmenlerin eğitimi	K5, K6, K7, K8, K10, K12, K14
Fiziki şartların iyileştirilmesi	K2, K3, K4, K7, K9, K13
Okul paydaşlarının etkin iletişimi	K1, K8, K11, K13, K15
Ailenin bilinçlendirilmesi	K2, K3, K5, K6, K7

Tablo 8 (devam)

Görüşler	Katılımcılar
Okul yöneticilerinin eğitimi	K7, K8, K12, K14
Okul paydaşlarının olumlu tutumu	K9, K13, K14
Fırsat eşitliğinin sağlanması	K1, K7, K9
Personel yeterliliğinin sağlanması	K4, K8
Okul yönetiminin olumlu desteği olmalı	K5, K6
Öğrencilerin bilgilendirilmesi	K3
Okullar arası iş birliği yapılmalı	K6

Tablo 8'deki bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik görüşlerinde özellikle kapsayıcı eğitim ile ilgili daha önce işaret ettikleri temel sorunların çözülmesi bağlamında görüşler belirtmiştir. Bu bağlamda öğretmen adayları kapsayıcı eğitim ile ilgili paydaşların eğitimlerinin, bilgi düzeylerinin ve bilinçlendirilmelerinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durumu Katılımcı 8 "*Öncelikle okul çalışanlarının ve ailelerin kapsayıcı eğitimin önemine yönelik eğitim alması çok önemli bir başlangıç olur. Çünkü hem uygulanması daha kolay olur hem de öğrenciler sosyal çevresindeki bu anlayışı daha iyi öğrenirler*" ifadesiyle kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında okul çalışanlarının ve ailelerin eğitiminin önemli olduğunu vurgulamıştır. Buna benzer olarak Katılımcı 5 "*Öncelikle öğretmene yeterli bilginin aktarılması gerekmektedir. Ardından idarenin öğretmene yeterli alan ve imkân tanınması gerekmektedir. Ailelerin toplantı ve seminerlerle bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde en iyi öğrenim gerçekleşir*" diyerek öğretmenlerin, okul yönetiminin ve ailelerin kapsayıcı eğitime yönelik bilgilendirilmesiyle etkili bir kapsayıcı eğitim gerçekleştirilebileceğini vurgulamıştır. Yine bu doğrultuda Katılımcı 7 "*Öncelikle okulun içinde bulunan okul müdürü, personeller, öğretmenlere bu eğitimin önemi anlatılabilir. Çocuklara uygun bir şekilde ortam hazırlanmalıdır. Onlara uygun etkinlikler planlar çoğaltılabilir*" ifadesiyle okul müdürü, personel ve öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik eğitilmesinin yanında öğrencilere uygun ortamın oluşturulmasının kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında önemli olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen adayları kapsayıcı eğitim ile ilgili paydaşların eğitimlerinin yanında okulların fiziki koşullarının önemine dikkat çekmiştir. Bu durumu Katılımcı 3 "*Okulun fiziksel ihtiyaçları desteklenebilir. Çünkü bu unsurlar desteklenmeden uygulamada zorluklar yaşanabilir*" ifadesini kullanarak okulun fiziki şartlarının iyileştirilmesinin kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında etkili olacağını vurgulamıştır. Katılımcı 4 ise "*Okul, okul aile birlikleri, öğretmen, yardımcı personeller, fiziki ortam ve diğer unsurların tam bir teşekkül halinde olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü herhangi bir eksikliğin kapsayıcı eğitimi zarar vereceğini ve kapsayıcı eğitimin tam gerçekleştirilemeyeceği kanaatindeyim*" ifadesiyle kapsayıcı eğitimin tüm paydaşlarının, fiziki ortamın ve diğer unsurların bir bütün halinde olmasının etkili bir kapsayıcı eğitim uygulamasında önemli olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen adayları paydaşların eğitimleri ve fiziki koşulların yanında paydaşlar arasındaki iş birliğinin önemine dikkat çekmiştir. Bu durumu Katılımcı 13 "*Okullarda kapsayıcı eğitim anlayışının etkili uygulanabilmesi için öncelikle okulun içinde bulunan müdüründen hademesine, öğretmeninden öğrencisine kapsayıcı bir tutum içerisinde olmalıdır. Çünkü kapsayıcı eğitim sadece bir kişinin kapsayıcı*

olması ile gerçekleşmez. Tüm bileşenler birlikte hareket etmelidir” ifadesini kullanarak açıklamaktadır. Yine bu doğrultuda Katılımcı 15 *“Aile- öğretmen- hizmetliler- okul müdürü ve çevrenin birlikte hareket etmesi ile sağlanır. Bunlardan biri dahil edilmediği takdirde kapsayıcı eğitimi sağlamak çok zor olur”* diyerek kapsayıcı eğitimde paydaşların iş birliğinin önemine dikkat çekmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kapsayıcı Eğitimin Sosyal Bilgiler Dersindeki Yerine Yönelik Görüşleri

Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimin Sosyal Bilgiler dersindeki yerine yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla öğretmen adaylarına *“Kapsayıcı eğitim anlayışının Sosyal Bilgiler dersindeki yeri ile ilgili neler düşünüyorsunuz?”* sorusu yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar değerlendirdiğinde öğretmen adaylarının tamamı kapsayıcı eğitimin Sosyal Bilgiler dersi için önemli olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası yapısı, değerler, yaşantılar, toplumsal konular ve sorunları kapsamaması nedeniyle kapsayıcı eğitimle iç içe bir yapıda olduğunu ve kapsayıcı eğitim için önemli bir yer teşkil ettiğini vurgulamıştır. Elde edilen bu bulgular katılımcı görüşleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Bu doğrultuda Katılımcı 1 *“Kapsayıcı eğitim Sosyal Bilgiler dersinde oldukça önemli yere sahiptir. Hatta olmazsa olmaz diyebilirim. Farklılık ve çeşitliliği kapsayıcı eğitimden ayrı düşünmek imkansızdır ve sosyal bilgilerde oldukça fazla farklılık ve çeşitlilik bulunmaktadır”* diyerek Sosyal Bilgiler dersinin de kapsayıcı eğitim gibi farklılıkları içerdiğine bu nedenle birbiriyle örtüştüğüne dikkat çekmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 6 *“Kapsayıcı eğitim anlayışı Sosyal Bilgiler dersi ile aslında iç içedir. İkisi de toplumu ve insanı ilgilendirir”* ifadesini kullanarak Sosyal Bilgiler dersinin ve kapsayıcı eğitimin iç içe olduğunu vurgulamıştır. Katılımcı 3 *“Sosyal Bilgiler dersindeki bilgi, beceri, değer düşünüldüğünde bunların kapsayıcı eğitimle desteklenebileceği söylenebilir. Örneğin saygı, sevgi gibi değerlerimiz kapsayıcı eğitimle gerçekleştirilebilir”* ifadesini kullanarak Sosyal Bilgiler dersindeki bilgi, beceri ve değerlerin kapsayıcı eğitimle gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Buna benzer olarak Katılımcı 1 *“Sosyal bilgiler çok kapsamlı bir ders olması sebebiyle kapsayıcı eğitime dair içinde çok fazla detay barındırmaktadır. Kazandırılması gereken bilgi, beceri ve tutumların büyük bir kısmı kapsayıcılıkla ilgilidir. Bu sebeple dersimiz ve kapsayıcı eğitim birbirlerini besleyen iki pınar gibidir”* diyerek Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması gereken bilgi, beceri ve tutumların kapsayıcı eğitimle ilgili olduğunu işaret etmektedir. Katılımcı 14 ise *“Sosyal Bilgiler dersinin konularından olan kültür konusunda farklılıklara saygı duyulması, birlik ve beraberlik içerisinde yaşanması ve adaletli, eşit olunmasıyla Sosyal Bilgiler dersi kapsayıcı eğitim anlayışına katkılar sunmaktadır”* ifadesini kullanarak Sosyal Bilgiler dersi konularının kapsayıcı eğitim anlayışına katkı sağladığını belirtmiştir. Yine bu doğrultuda Katılımcı 8 *“Sosyal bilgilerin temel amacının da nitelikli bir toplumun oluşması için nitelikli vatandaş yetiştirmek olması, kapsayıcı eğitim anlayışının zorunlu kılar. Birbirine saygı duyan, hoşgörü ile yaklaşan öğrenciler yetiştirmek sosyal bilgiler için de önemlidir”* ifadesini kullanarak Sosyal Bilgiler dersindeki nitelikli vatandaş yetiştirme hedefinin kapsayıcı eğitim anlayışını zorunlu kıldığını vurgulamıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik olarak salata, mağaza, aile, gökkuşağı, sınıf, su, bina kolonu, şarkı, zincir halkası, kalem, puzzle, ağaç gibi metaforlar ürettikleri tespit

edilmiştir. Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların gerekçelerinde en öne çıkan gerekçe farklılıkları bir arada barındırma olmakla birlikte bir diğer gerekçe olarak önemli olma gerekçesini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik geliştirdikleri metaforlar kapsayıcı eğitim yaklaşımını doğru algıladıklarını göstermektedir. Bu sonuçlara benzer olarak Leblebici ve Türkan (2021) tarafından yapılan araştırmada öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik metaforlarının birliktelik, eşitlik, adalet, farklı olmak, çeşitlilik kavramları etrafında şekillenmesi ve Temur ve Uslu (2024) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin kapsayıcı eğitim kavramına yönelik metaforlarının “birlik ve beraberlik”, “çeşitlilik”, “uyarlama”, “eşitlik”, “koruma”, “süreç” ve “şeffaflık” kategorilerinde toplanması benzerlik göstermektedir.

Araştırmada öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitimi farklılıkları dikkate alan, fırsat eşitliği, birlik ve bütünlük sağlayan, uygun öğrenme ortamı oluşturan, özel gereksinimli bireyleri eğitime dahil eden çok yönlü bir yaklaşım olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının UNESCO (1994) tarafından yayınlanan Salmanaca Bildirisinde belirtilen kapsayıcı eğitimin çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal, dilsel veya diğer koşullardan bağımsız olarak bütün çocukları kapsaması gerektiği anlayışına uygun olduğu görülmektedir. Bununla birlikte elde edilen sonuçlar Ainscow (2020), Haug (2016), Tiernan (2022), Guillemot vd. (2022) tarafından benimsenen kapsayıcı eğitimin çeşitli farklılıklara sahip tüm öğrencileri kapsadığı anlayışıyla örtüşmektedir. Bu durum öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının olumlu yönde gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin farklılıkları barındırdığını, eğitimin niteliğini artırdığını, olumsuzlukları azalttığını, uygun öğrenme ortamı sağladığını, ayrımcılığı önlediğini, fırsat eşitliği sağladığını, öğrenmeleri artırdığını, derse ilgiyi artırdığını, öğrencilerin öğrenme biçimlerini dikkate aldığını ve demokratik bir öğrenme ortamı sağladığını vurgulamıştır. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin özellikle dezavantajlı öğrencilere uygun öğrenme ortamı sağlama açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bu sonuçlar kapsayıcı eğitim yaklaşımına uygun eğitim ortamlarının öğrencilerin akademik başarılarını artırdığını tespit edildiği araştırmalarla paralellik göstermektedir (Cole vd., 2004; Kalambouka vd., 2007; Öner, 2022; Ruijs ve Peetsma, 2009). Bunlara ilaveten yapılan araştırmalarda (An vd., 2025; Jardinez ve Natividad, 2024; Nakken ve Pijl, 2002; Öner, 2022; Salend ve Garrick Duhaney, 1999; Ünal, 2021) kapsayıcı eğitim ortamlarının öğrencilerin sosyal duygusal becerilerini (empati, iletişim, hoşgörü, iş birliği, farklılıklara saygı, özyönetim, sosyal kabul) geliştirmede etkili olduğunun tespit edilmesi bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda kapsayıcı eğitim yaklaşımına uygun olarak tasarlanan eğitim ortamlarının öğrencilerin duyuşsal ve bilişsel yönden gelişimlerine olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

Araştırmada öğretmen adayları kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin rolünün büyük olduğunu, öğretmenlerin rol model olarak görüldüğünü ve kilit konumda olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen adayları öğretmenlerin kapsayıcı kültürün oluşmasına, eğitim ortamının iyileşmesine, eğitimin niteliğinin artmasına, ayrımcılığın önlenmesine, ailelerin kapsayıcılığı benimsemesine ve öğrenciler arasındaki iletişimin güçlenmesine katkı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca araştırmada öğretmen adayları öğretmenlerin sahip oldukları niteliklerin kapsayıcı eğitimde oynayacağı rolde etkili olacağını vurgulamıştır. Bu sonuçlar öğretmenlerin kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında aldıkları eğitimlerin önemli rolü

olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara (Lambe ve Bones, 2006; Lautenbach ve Heyder, 2019; Sharma vd., 2006) tarafından yapılan araştırmalarda öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimde kapsayıcı eğitime yönelik olarak aldıkları eğitimlerin kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarını olumlu yönde geliştirmelerine katkı sağladığının tespit edilmesi benzerlik göstermektedir. Buna ilaveten Forlin ve Chambers, (2011), Yıldırım (2017) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi etkili bir şekilde uygulamalarının önündeki en önemli engelin kapsayıcılık hakkındaki olumsuz inanç ve tutumlarının olması araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu noktada öğretmenlerin kapsayıcı eğitimin uygulanmasında önemli bir rolü olduğu bununla birlikte kapsayıcı eğitim yaklaşımı bağlamında aldıkları eğitimlerin bu rolün etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinde etkili olacağı görülmektedir.

Araştırmada öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin en önemli bileşenlerinin aile, öğrenme ortamı, öğretmen, okul yöneticisi, çevre, öğretim programı, dil, okulun misyonu, okul personeli, iş birliği, erişilebilirlik, öğrenci, toplum ve değerler olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adaylarının tamamı kapsayıcı eğitimde aile bileşenin önemine dikkat çekerek ailenin yaklaşımının kapsayıcı eğitim için önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimde veli, öğrenme ortamı, okul yöneticileri, öğretim programı, öğretmen ve diğer paydaşlar arasındaki iş birliğinin kapsayıcı eğitim için önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Bu sonuçlara Palabıyık ve Sakız (2022), Len (2016) ve Ünal (2021) tarafından yapılan araştırmalarda kapsayıcı eğitim için okulun paydaşları arasındaki etkin iş birliğinin önemine dikkat çekilmesi benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için okulun paydaşları arasındaki etkin iş birliği gerekmektedir.

Araştırmada öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin uygulanmasında okul idaresinin tutumunun, fiziki yetersizliklerin, öğretmenlerin yaklaşımlarının, ailelerin bilinçsizliğinin, öğrencilerin tutumunun, bilgi eksikliğinin, kapsayıcı eğitimin benimsenmemesinin, okula uyumun sağlanamamasının ve iletişim probleminin kapsayıcı eğitimin uygulanmasında en temel sorunlar olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlara Bayram (2019), Bayram ve Öztürk (2020) tarafından yapılan araştırmalarda kapsayıcı eğitimin; öğretim programı, gerçekleştirilen uygulamalar ve toplumsal algılar tarafından sınırlandırıldığının tespit edilmesi benzerlik göstermektedir. Yine bu doğrultuda Fırat (2021), Öner (2022) tarafından yapılan araştırmalarda ders saatlerinin azlığı, sınıf mevcutlarının fazlalığı, ders içeriklerinin yoğunluğu, öğrenciler arası olumsuz tutumlar gibi faktörlerin kapsayıcı eğitimin etkinliğini azalttığı, Kölemen vd. (2023), Jardinez ve Natividad (2024) tarafından yapılan araştırmalarda ise kapsayıcı eğitimin uygulanmasında fiziki yetersizliklerin ve bilgi eksikliklerinin belirleyici sorunlar olduğu sonuçlarına ulaşılması bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu noktada kapsayıcı eğitimin uygulanmasında birçok sorunla karşılaşılabilceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin eğitiminin, fiziki şartların iyileştirilmesinin, ailelerin bilinçlendirilmesinin, fırsat eşitliğinin sağlanmasının, personelin yeterli olmasının, okul yönetiminin desteğinin, okul paydaşlarının olumlu tutumunun, etkin iletişiminin ve öğrencilerin bilgilendirilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca öğretmen adayları kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanması için paydaşların iş birliği içerisinde hareket etmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu sonuçlara Leblebici ve Türkan (2021), Duncan vd. (2021), Sarıgöz (2019), Moberg vd. (2019) tarafından yapılan araştırmalarda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime yönelik gerekli eğitimleri

almalarının gerekli olduğu sonucuna ulaşılması benzerlik göstermektedir. Araştırmada elde edilen kapsayıcı eğitim için fiziki şartların iyileştirilmesi sonucu ise (Fırat, 2021; Öner, 2022) tarafından yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Araştırmada elde edilen ailelerin bilinçlendirilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, personelin yeterli olması, okul yönetiminin desteği, okul paydaşlarının olumlu tutumu ve etkin iletişimi sonuçları ise Palabıyık ve Sakız (2022), Len (2016) ve Ünal (2021) tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitimle ilgili eğitimlerinin yanında fiziksel koşulların iyileştirilmesinin, ailelerin bilinçlendirilmesinin, personelin yeterli olmasının ve paydaşların olumlu tutumlarının etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının tamamı kapsayıcı eğitimin Sosyal Bilgiler dersi için önemli olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası yapısı, değerler, yaşantılar, toplumsal konular ve sorunları kapsamı nedeniyle kapsayıcı eğitimle iç içe bir yapıda olduğunu ve kapsayıcı eğitim için önemli bir yer teşkil ettiğini vurgulamıştır. Bu sonuçlara Urban Jr (2018) tarafından yapılan araştırmada demokratik vatandaşlık eğitimi için Sosyal Bilgiler dersinde kapsayıcı eğitim uygulamalarının gerekli olduğunun tespit edilmesi benzerlik göstermektedir. Bu sonuç Sosyal Bilgiler dersinin içerdiği çok kültürlülük, sosyal-duygusal beceriler ve değerler açısından kapsayıcı eğitim yaklaşımı açısından önem arz ettiğini göstermektedir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik görüşlerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunmaktadır;

- Araştırmada öğretmen adaylarının bir dönem boyunca aldıkları kapsayıcı eğitim dersinin kapsayıcı eğitime yönelik yaklaşımlarının gelişmesinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimde kapsayıcı eğitim yaklaşımı ile ilgili ders almalarının gerekli olduğu görülmektedir.
- Araştırma sonucunda kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için okulun paydaşları arasındaki etkin iş birliğinin önemine dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için okulun paydaşlarının etkin iş birliğinin sağlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmada kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin kapsayıcı eğitimle ilgili niteliklerinin önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin kapsayıcı eğitim ile ilgili niteliklerinin geliştirilmesi bağlamında uygulamalı eğitimlerin ve etkinliklerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- Araştırmada kapsayıcı eğitimin etkili olmasında öğretmenlerin niteliklerinin yanında fiziki koşulların, personel yeterliliğinin, okul çevresinin, öğretim programının ve ailelerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada eğitimde etkili bir kapsayıcı eğitim ortamının oluşturulabilmesi için öğretmenlerin niteliklerinin ötesinde, fiziki koşullardan öğretim programına kapsamlı bir yaklaşım gerekmektedir.
- Araştırmada öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersinin yapısının kapsayıcı eğitim yaklaşımı ile iç içe olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretim programlarında ve ders kitaplarında kapsayıcı yaklaşıma uygun içeriklere ve etkinliklere yer verilmesi gerekmektedir.

- Araştırma nitel araştırma yöntemi ile sınırlı katılımcıyla yürütülmüştür. Bu alanda öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin dahil edildiği deneysel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma ülkemizde bu konu kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapılan ilk çalışma olması açısından ve uygulama aşamasında kapsayıcı eğitim yaklaşımına yönelik etkinliklerle sınırlıdır. Çalışma kapsayıcı eğitim dersini almakta olan 15 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Araştırmada elde edilen veriler nitel yaklaşıma dayalı olarak elde edilmiştir. Araştırma bir dönem boyunca gerçekleştirilen kapsayıcı eğitim dersi kapsamında uygulanmıştır.

Beyanlar

Etik beyan: Yazar, araştırma için etik beyanların yapıldığını ve etik inceleme kuruluna dair detayları (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 16.02.2023 tarihi 2023/101 Sayılı Etik Kurul Onayı) sağladığını beyan etmektedir.

Çıkar çatışması: Yazarın çıkar çatışması yoktur.

Veri erişilebilirliği: Veriler, yazardan talep üzerine sağlanabilir.

Kaynaklar

- Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7-16.
- Akbulut, F., Yılmaz, N., Karakoç, A., Erciyas, İ. M., & Akşin Yavuz, A. (2021). Öğretmen adayları kapsayıcı eğitim hakkında ne düşünüyor? *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 33-53. <https://doi.org/10.37754/756554.2021.613>
- Alsarawi, A., & Sukonthaman, R. (2021). Preservice teachers' attitudes, knowledge, and self-efficacy of inclusive teaching practices. *International Journal of Disability, Development and Education*, 70(5), 705-721. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2021.1922992>
- An, J., Choi, S., & Lim, J. H. (2025). Peer relationship instructions in inclusive educational settings in Korea: a meta-analysis. *Asia Pacific Education Review*, 26(2), 429-443. <https://doi.org/10.1007/s12564-024-09971-4>
- Bayram, B. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik algı ve uygulamaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi.
- Bayram, B., & Öztürk, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik düşünce ve uygulamaları. *Eğitim ve Bilim*, 46(206).
- Beacham, N., & Rouse, M. (2012). Student teachers' attitudes and beliefs about inclusion and inclusive practice. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(1), 3-11. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2010.01194.x>
- Çayır, K. (2022). Etik sorumluluk, insan hakları ve kültürel-ahlaki gerekçeler geriliminde Türkiye'de kapsayıcı eğitim. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 75-90.
- Cerna, L., Mezzanotte, C., Rutigliano, A., Brussino, O., Santiago, P., Borgonovi, F., & Guthrie, C. (2021). Promoting inclusive education for diverse societies: A conceptual framework. OECD Education Working Papers, (260), 1-57.

- Civitillo, S., De Moor, J. M., & Vervloed, M. P. (2016). Pre-service teachers' beliefs about inclusive education in the Netherlands: An exploratory study. *Support for Learning*, 31(2), 104-121. <https://doi.org/10.1111/1467-9604.12119>
- Cole, C. M., Waldron, N., & Majd, M. (2004). Academic progress of students across inclusive and traditional settings. *Mental Retardation*, 42, 136-144. [https://doi.org/10.1352/0047-6765\(2004\)42<136:APOSAI>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1352/0047-6765(2004)42<136:APOSAI>2.0.CO;2)
- Duncan, J., Punch, R., & Croce, N. (2021). Supporting primary and secondary teachers to deliver inclusive education. *Australian Journal of Teacher Education*, 46(4). <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2021v46n4.6>
- Fırat, E. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde kapsayıcı eğitim: Fenomenolojik bir araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Forlin, C., & Chambers, D. (2011). Teacher preparation for inclusive education: Increasing knowledge but raising concerns. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 39, 17-32. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2010.540850>
- Forlin, C., Tait, K., Carroll, A., & Jobling, S. (1999). Teacher education for diversity. *Queensland Journal of Educational Research*, 15 (2), 207-226.
- Guillemot, F., Lacroix, F., & Nocus, I. (2022). Teachers' attitude towards inclusive education from 2000 to 2020: An extended meta-analysis. *International Journal of Educational Research Open*, 3, 100175. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2022.100175>
- Haug, P. (2016). Understanding inclusive education: ideals and reality. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 19(3), 206-217. <https://doi.org/10.1080/15017419.2016.1224778>
- Hopper, T., & Stogre, T. (2004). Influence of school integrated teacher education on elementary teacher's motivation to teach physical education. *Physical and Health Education*, 69(4), 43-46.
- Ianniello, A., Alodat, A. M., & Corona, F. (2022). Towards inclusive education. a correlational study on a sample of Italian pre-service teachers' personal values and attitudes. *Online Submission*, 6(4).
- Ismailos, L., Gallagher, T., Bennett, S., & Li, X. (2022). Pre-service and in-service teachers' attitudes and self-efficacy beliefs with regards to inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 26(2), 175-191. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1642402>
- Jardinez, M. J., & Natividad, L. R. (2024). The advantages and challenges of inclusive education: Striving for equity in the classroom. *Shanlax International Journal of Education*, 12(2), 57-65. <https://doi.org/10.34293/>
- Kalambouka, A., Farrell, P., Dyson, A., & Kaplan, I. (2007). The impact of placing pupils with special educational needs in mainstream schools on the achievement of their peers. *Educational Research*, 49, 365-382. <https://doi.org/10.1080/00131880701717222>
- Kölemen, Ö., Kiraz, S., Yılmaz, F., Alparslan, Ö., Asar, M., & Öney, H. (2023). Kapsayıcı öğrenme ortamlarına ilişkin yöneticilerin görüşleri (Denizli ili Pamukkale ilçe örneği). *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(99), 2354-2363.
- Lambe, J. & Bones, R. (2006) Student teachers' perceptions about inclusive classroom teaching in Northern Ireland prior to teaching practice experience. *European Journal of Special Needs Education*, 21(2), 167-86. <https://doi.org/10.1080/08856250600600828>
- Lancaster, J., & Bain, A. (2007). The design of inclusive education courses and the self-efficacy of preservice teacher education students. *International Journal of Disability, Development and Education*, 54(2), 245-256. <https://doi.org/10.1080/10349120701330610>
- Lautenbach, F., & Heyder, A. (2019). Changing attitudes to inclusion in preservice teacher education: a systematic review. *Educational Research*, 61(2), 231-253. <https://doi.org/10.1080/00131881.2019.1596035>
- Leblebici, H., & Türkan, A. (2021). Opinions of teacher candidates on inclusive education: a parallel mixed method study. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 9(4), 32-44. <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.9n.4p.32>
- Len, B. (2016). Social justice, human rights and inclusive education. In G. Richards & F. Armstrong (Eds.), *Key Issues for Teaching Assistants* (pp. 156-162). Routledge
- Li, K. M., & Cheung, R. Y. M. (2019). Pre-service teachers' self-efficacy in implementing inclusive education in Hong Kong: the roles of attitudes, sentiments, and concerns. *International Journal of*

- Disability, Development and Education*, 68(2), 259–269.
<https://doi.org/10.1080/1034912X.2019.1678743>
- Malinen, O. P., Savolainen, H., Engelbrecht, P., Xu, J., Nel, M., Nel, N., & Tlale, D. (2013). Exploring teacher self-efficacy for inclusive practices in three diverse countries. *Teaching and Teacher Education*, 33, 34–44. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2013.02.004>
- Metsala, J. L., & Harkins, M. J. (2020). An examination of preservice teachers' self-efficacy and beliefs about inclusive education. *Teacher Education and Special Education*, 43(2), 178–192. <https://doi.org/10.1177/0888406419873060>
- Moberg, S., Muta, E., Korenaga, K., Kuorelahti, M., & Savolainen, H. (2019). Struggling for inclusive education in Japan and Finland: Teachers' attitudes towards inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 35(1), 100–114. <https://doi.org/10.1080/08856257.2019.1615800>
- Nakken, H., & Pijl, S. J. (2002). Getting along with classmates in regular schools: A review of the effects of integration on the development of social relationships. *International Journal of Inclusive Education*, 6, 47–61. <https://doi.org/10.1080/13603110110051386>
- Oğlakçı, M., & Amaç, Z. (2024). Öğretmenlerin gözünden kapsayıcı eğitim: Öğretmen, sınıf ve materyaller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 625–647.
- Öner, G. (2022). *Kapsayıcı eğitim yaklaşımıyla sosyal bilgiler öğretimi: bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Özbek, Ö. Y., & Taneri, P. O. (2023). Okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime ilişkin farkındalıkları üzerine sanat-temelli bir çalışma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 75–96.
- Palabıyık, T., & Sakız, H. (2021). Kuramdan uygulamaya kapsayıcı eğitim: ortaöğretim İngilizce dersi kapsayıcı öğretim programının incelenmesi ve öneriler. *Journal of Children's Rights and Education*, 2(1), 11–39. <https://doi.org/10.29329/jcre.2021.427.2>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Pavenkov, O., Pavenkov, V., & Rubtcova, M. (2015). The altruistic behavior: characteristic of future teachers of inclusive education in Russia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 187, 10–15. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.003>
- Polat, M. (2022). “Kapsayıcı eğitim” mümkün mü? kapsayıcı eğitim dersini alan öğretmen adaylarının görüşlerinin vignette tekniği ile incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 965–986.
- Puliatte, A., Martin, M., & Bostedor, E. (2021). Examining preservice teacher attitudes and efficacy about inclusive education. *State Journal*, 30(1), n1.
- Richards, G., & Clough, P. (2004). ITE students' attitudes to inclusion. *Research in Education*, 72, 77–86.
- Ruijs, N. M., & Peetsma, T. T. (2009). Effects of inclusion on students with and without special educational needs reviewed. *Educational research review*, 4(2), 67–79. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2009.02.002>
- Salend, S. J., & Garrick Duhaney, L. M. (1999). The impact of inclusion on students with and without disabilities and their educators. *Remedial and Special Education*, 20, 114–126. <https://doi.org/10.1177/074193259902000209>
- Sarıgöz, O. (2019). Teacher candidates' opinions on inclusive education practices. *Turkish Studies Educational Sciences* 14(5), 2623–2637
- Sharma, U., Forlın, C. Loreman, T. & Earle C. (2006) Pre-service teachers' attitudes, concerns and sentiments about inclusive education: an international comparison of the novice pre-service teachers. *International Journal of Special Education*, 21(2), 80–93.
- Sharma, U., Sokal, L., Wang, M., & Loreman, T. (2021). Measuring the use of inclusive practices among pre-service educators: A multi-national study. *Teaching and Teacher Education*, 107, 103506. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103506>
- Şimşek, Ü. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutum ve özyeterlikleri ile sınıf içi uygulamalara ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.

- Spandagou, I., Evans, D., & Little, C. (2008). Primary education preservice teachers' attitudes on inclusion and perceptions on preparedness to respond to classroom diversity. *In Proceedings of the International Educational Research Conference*. Australian Association for Research in Education (AARE).
- Temur, S. (2024a). 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 13(2), 710-734. <https://doi.org/10.7884/teke.1412362>
- Temur, S. (2024b). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Trakya eğitim dergisi*, 14(1), 165-191. <https://doi.org/10.24315/tred.1336439>
- Temur, S., & Uslu, S. (2024). Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim kavramına ilişkin metaforik algıları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (61), 2118-2138. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1434166>
- Tiernan, B. (2022). Inclusion versus full inclusion: implications for progressing inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 37(5), 882-890. <https://doi.org/10.1080/08856257.2021.1961197>
- Tuncay, A. A., & Kızılaslan, A. (2021). Pre-service teachers' sentiments, attitudes and concerns about inclusive education in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, 37(2), 309-322. <https://doi.org/10.1080/08856257.2021.1873524>
- Tuzcuoğlu, N., & Aydın, D. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı eğitim ile ilgili görüşleri, problemleri ve çözüm önerileri. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 27-40. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1284572>
- Ünal, R., & Aladağ, S. (2020). Investigation of problems and solution proposals in the context of inclusive education practices. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 2(1), 23-42.
- Ünal, R. (2021). 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan kapsayıcı eğitim etkinliklerinin öğrencilerin sosyal kabul düzeylerine etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- UNESCO. (1994). *The Salamanca statement and framework for action on special needs education*. UNESCO/Ministry of Education and Science of Spain. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
- Urban Jr, D. J. (2018). Democratic citizenship education and inclusion: preparing preservice teachers for inclusive social studies. *Journal of the American Academy of Special Education Professionals*, 162, 190.
- Varcoe, L., & Boyle, C. (2014). Pre-service primary teachers' attitudes towards inclusive education. *Educational Psychology*, 34(3), 323-337. <https://doi.org/10.1080/01443410.2013.785061>
- Walton, E., & Rusznyak, L. (2019). Cumulative knowledge-building for inclusive education in initial teacher education. *European Journal of Teacher Education*, 43(1), 18-37. <https://doi.org/10.1080/02619768.2019.168648>
- Yada, A., Leskinen, M., Savolainen, H., & Schwab, S. (2022). Meta-analysis of the relationship between teachers' self-efficacy and attitudes toward inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 109, 103521. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103521>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2017). Sosyal bilgiler dersinde sığınmacılara yönelik kapsayıcı eğitimin incelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Zen, S., Ropo, E., & Kupila, P. (2023). Constructing inclusive teacher identity in a Finnish international teacher education programme: Indonesian teachers' learning and post-graduation experiences. *Heliyon*, 9(6). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16455>

Extended Abstract

Introduction

Educational environments consist of students with different characteristics and skills. Considering the differences among students and transforming educational environments into spaces that all students can benefit from is an important matter. Inclusive education, which has become widely used today, is an approach that takes students' differences into account and provides appropriate learning environments for everyone. As in all courses, implementing the inclusive educational approach in social studies courses is effective in developing students' academic achievement and social-emotional skills. Social studies is intertwined with the inclusive education approach, as its contents encompass different cultures, values, citizenship, and democracy topics. In addition to adapting curricula, course content, and schools to an inclusive education approach, teachers' knowledge, skills, and approaches related to inclusive education are also of great importance. In this regard, the approaches of prospective teachers, who are the future social studies teachers, toward inclusive education are significant. The purpose of this study is to examine the approaches of social studies teacher candidates toward inclusive education.

Method

The research was conducted using a qualitative research method. This study was carried out according to the phenomenology design, one of the qualitative research designs, regarding teacher candidates' approaches toward inclusive education. Accordingly, the study aimed to identify the approaches of social studies teacher candidates who are aware of inclusive education but do not have in-depth and detailed understanding of it. To this end, interviews were conducted with teacher candidates. The participants of the study consist of 15 teacher candidates studying in the Social Studies Teaching department at University A in Istanbul. Participants were selected using the criterion sampling method on a voluntary basis. The selection criteria were determined as having taken an inclusive education course for at least one semester and continuing in the social studies teaching program. A semi-structured interview form developed by the researcher was used as a data collection tool in the research. The data obtained within the scope of the research were analyzed using the content analysis method. Participants confirmed the analyses and findings obtained within the scope of the research. They verified the codings and findings. To ensure reliability, the data were analyzed according to their similarities and differences, and the codings and themes were interpreted based on the participants' opinions. Furthermore, expert opinions were utilized in the data collection and interpretation processes. Accordingly, the codings and findings were verified by two academics in the field of Social Studies Education.

Findings

As a result of the research, it was found that teacher candidates produced metaphors such as salad, store, family, rainbow, classroom, water, building column, song, chain link, pencil, puzzle, and tree regarding inclusive education. Teacher candidates perceive inclusive education as an approach that considers individual differences, provides equal opportunities, and creates an appropriate learning environment. In the study, it was found that according to teacher candidates, inclusive education is quite important, accommodates differences, creates an appropriate learning environment for students, increases the quality of education, and reduces negative aspects in educational processes. Additionally, it was found that teachers have a major role in the effective implementation of inclusive education and that teachers are seen as role

models. According to teacher candidates, the basic components of inclusive education consist of family, learning environment, teacher, school administrator, curriculum, school mission, language, environment, and school staff. Moreover, it was found that lack of knowledge, physical inadequacies, families' lack of awareness, school administration's attitude, and teachers' and students' approaches are effective in the inadequate implementation of inclusive education. In the study, teacher candidates stated that the training of teachers and school administrators, improvement of physical conditions, raising awareness of families, ensuring equal opportunities, having adequate staff, support from school administration, positive attitudes and effective communication of school stakeholders, and informing students are important in the effective implementation of inclusive education. Also, teacher candidates emphasized that it is important for stakeholders to act in collaboration for the effective implementation of inclusive education. In the study, all teacher candidates stated that inclusive education is important for social studies courses. Teacher candidates emphasized that social studies courses have an intertwined structure with inclusive education due to their interdisciplinary nature and coverage of values, experiences, social issues and problems, and that they constitute an important place for inclusive education. The results obtained show that the approaches of teacher candidates who took an inclusive education course during one semester towards inclusive education are positive.

Discussion, Conclusion and Suggestions

The results obtained in the research show that it is important to provide necessary training during undergraduate education in the context of inclusive education for social studies teacher candidates. The knowledge, skills, and approaches that social studies teacher candidates who receive adequate training in line with the inclusive education approach acquire regarding inclusive education will make significant contributions to creating an appropriate learning environment for students with different characteristics and improving the quality of education when they start working as teachers. Because educational environments designed in accordance with inclusive education contribute students' affective and cognitive development positively. It should be taken into account that many problems may be encountered during the implementation of inclusive education, and in addition to training for teachers and school administrators on inclusive education, it should be considered that ensuring effective communication among different stakeholders, improving physical conditions, raising awareness of families, having adequate staff, and positive attitudes of stakeholders are effective in solving problems that may arise in creating an inclusive educational environment. It is seen that social studies courses are important in terms of the inclusive education approach regarding multiculturalism, social-emotional skills, and values they cover. Also, it is seen that it is necessary for teacher candidates to take courses related to the inclusive education approach in pre-service education and to include practical training in developing their qualifications related to inclusive education. Additionally, content appropriate to the inclusive approach should be included in curricula and textbooks within the scope of social studies courses. Finally, today, the increasing number of educational environments where students with different characteristics are educated together makes the need for inclusive education even more evident. Therefore, in the 21st century, teachers with the necessary qualifications related to inclusive education and inclusive educational environments will emerge as indispensable elements in education. Furthermore, more comprehensive research is needed regarding inclusive education.